

İleri gazetesinin kapanması da olaylı olmuştur. 9 Eylül zaferi üzerine İstanbul'dan kaçan Rum ve Ermeniler'in Lozan Antlaşması'ndan sonra kanunsuz yollarla tekrar yurda dönmelerine kolaylık sağlayan birtakım devlet memurlarının, bu arada bazı mebusların suçlu bulunmasının yanında Yunus Nadi ve Kılıç Ali Bey'in dahil olduğu bir iş komitesi teşkil etmek istenmiştir. Komitenin maksadı imtiyaz almak, İstanbul ve Ankara'daki resmî dairelerde iş takibi yapmak ve bu yolla toplanacak parayı bölüşmektir (*İleri*, 24 Temmuz 1340). Celâl Nuri, "Mebûsların Masuniyeti" adlı makalesinde bu meseleyi ele almış ve mebusların dokunulmazlıklarının kaldırılmasını meclisten talep etmelerini ve mahkeme huzurunda temize çıkmalarını istemiştir. Bu neşriyat üzerine Kılıç Ali, arkadaşı Rauf Bey'le (Orbay) birlikte *İleri* gazetesine giderek tabancasının kabzasıyla Celâl Nuri'yi başından yaralamış, gazete, ertesi gün olayı Celâl Nuri'nin başı sangılı bir fotoğrafıyla manşetten vermiştir (31 Temmuz 1340). Bu tarihten itibaren *İleri* gazetesine *Cumhuriyet* gazetesi arasında dönemin dikate değer basın kavgalarından biri yaşanmıştır. Bu kavgada *İleri* Cumhuriyet'in sahtekârlık değil fazilet, dürüstlük ve açıklık rejimi olduğunu savunur. Ancak bütün önemli mevkiler Celâl Nuri'nin muhalifleri tarafından tutulmuş olduğu için yapılan tahkikat neticesinde yaralama hadisesinin bir "cünha" mahiyetinde olduğu kabul edilir (*İleri*, 18 Ağustos 1924) ve gazete 1 Kânunuevvel 1340 (1924) tarihinde kapanır.

İleri gazetesinde dil ve edebiyat üzerine bilhassa edebî şahsiyet ve eserler hakkında tenkit mahiyetinde yazılar yayımlanmış, hikâye ve roman tefrikaları ile şiirlere de yer verilmiştir. Gazetenin dili Arapça, Farsça kelime ve terkiplerle doludur ve gününe göre oldukça ağır sayılır.

İleri'nin yazar kadrosunda Celâl Nuri ve Suphi Nuri'nin yanı sıra başlıca şu isimler bulunmaktadır: Hüseyin Rahmi (Gürpınar), Abdülhak Hâmid (Tarhan), Rıza Tevfik (Bölükbaşı), Faik Âli (Ozansoy), Süleyman Nazif, Sâmipaşazâde Sezâi, Ali Emîrî, Mehmed Zeki, Rauf Yektâ, Mehmed Atâ, Hüseyin Dâniş (Pedram), Sedat Simavi, Kılıçzâde Hakkı, Fatma Aliye, Ercüment Ekrem (Talû), Aka Gündüz, Selim Nüzhet (Gerçek), Sâlih Zeki, Yahya Kemal (Beyatlı), Rûşen Eşref (Ünaydın), Bahâeddin Tevfik, Ahmed Mazhar Müfit (Kansu), Feridun Fikri (Düşünsel), Abdülhak Şinasi (Hisar), İbnürrefik Ahmed Nuri (Sekizinci),

Cenab Şahabeddin, Halil Lutfi (Dördüncü), Ziya Gökalp, Mahmud Esad (Bozkurt).

BİBLİYOGRAFYA :

Yücel Özkaya, *Millî Mücadele'de Atatürk ve Basın (1919-1922)*, Ankara 1989, s. 36-37, 38; İzzet Öztoprak, *Kurtuluş Savaşında Türk Basını*, Ankara 1981, s. 5-6, 27, 112, 113, 207; Recep Duymaz, *Celâl Nuri İleri ve Âti Gazetesi* (doktora tezi, 1991), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, tür.yer.; "Âti", *TDEA*, I, 225; a.mlf., "Celâl Nuri İleri", *DİA*, VII, 242-245; Suphi Nuri İleri, "Gazetecilik Hâtıralarım", *Yeni Adam*, sy. 364-406, İstanbul 18 İlkkânun 1941-18 İlkteşrin 1942; Michael Ursinus, "Klassisches Altertum und Europäisches Mittelalter im Urteil Spätsomanischer Geschichtsschreiber", *Zeitschrift für Türkeistudien*, II, Leverkusen 1989, s. 76; Necati Aksanyar, "Dönemin Aydınlarından Celâl Nuri'nin Mütareke ve Millî Mücadele'ye Bakışı", *TKA*, XXXI/1-2 (1993), s. 23-47.

RECEP DUYMAZ

İLERİ, Celâl Nuri

(bk. CELÂL NURİ İLERİ).

İLERİ, Tevfik

(1911-1961)

Türk devlet adamı.

Rize'nin Hemşin kazasında doğdu. Babası Hâfız Celâl Efendi, annesi Fatma Hanım'dır. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da dedesinin yanında tamamladı. Yüksek Mühendis Mektebi'nden (İstanbul Teknik Üniversitesi) 1933'te mezun oldu. Bu okuldaki son yılında Millî Türk Talebe Birliği başkanlığına seçildi ve Türkçülük hareketlerinde etkili oldu. Razgrad'daki Türk mezarlığını tahrip eden Bulgar gençlerini protesto etmek, Türkçe'nin yaygın olarak kullanımını sağlamak ve yerli malını teşvik etmek için mitingler ve kampanyalar düzenlenmesinde öncülük etti.

Erzurum'da karayolları kontrol mühendisi (1933-1937), Çanakkale'de nâfia müdürü (1937-1942) ve Samsun'da nâfia mü-

dürü ve yedinci bölge müdürü (1942-1950) olarak görev yapan Tevfik İleri, 1950 seçimlerinde Demokrat Parti'den Samsun milletvekili seçildi. On yıl boyunca Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin faal bir üyesi sıfatıyla Ulaştırma bakanlığı (Mayıs-Ağustos 1950), Millî Eğitim bakanlığı (Ağustos 1950-Nisan 1953), meclis reis vekilliği (Kasım 1953-Ekim 1955), tekrar Millî Eğitim bakanlığı (Nisan-Kasım 1957), Devlet bakanlığı ve başbakan yardımcılığı (Kasım 1957-Ocak 1958), son olarak da Bayındırlık bakanlığı ve Millî Eğitim bakan vekilliği (Ocak 1958-Mayıs 1960) görevlerinde bulundu.

Bakanlıkları döneminde önemli icraatlar gerçekleştirdi. Din derslerinin ilkokulların müfredat programına alınması (1950), Türk Sanat Tarihi Enstitüsü'nün kurulması (1951), Türk kültür eserlerinin yayımının başlatılması (1951), yirmi yıl aradan sonra İmam-Hatip okullarının yeniden açılması (1951-1952), İstanbul'da Yüksek İslâm Enstitüsü'nün kurulması (1959-1960) bunlardan bazılarıdır. Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanmakta olan *İnönü Ansiklopedisi*'ni *Türk Ansiklopedisi* adıyla yeni bir yayın kurulu oluşturarak devam ettirdi (1952). Yine tek parti döneminde propaganda vasıtası olarak kullanıldığını düşündüğü Köy enstitülerini, köy çocuğu-şehir çocuğu ayırımını önlemek ve yapısında düzenlemeler yapmak için öğretmen okullarıyla birleştirdi (1952-1953).

1960 İhtilâli'nden sonra tutuklanarak Yassıada'ya götürüldü. Vatan cephesi kurmak, muhalefetin faaliyetini kısıtlayıp diktatörlük tesis etmek, meclisi çalıştırmamak, anayasayı ihlâl gibi suçlarla yargılandığı Yassıada mahkemesinde müebbet hapse mahkûm edildi. Fakat bir süre sonra hastalandı ve kaldırıldığı Ankara Hastahanesi'nde 1961 yılının son gününde kanserden öldü. İyi bir hatip olan, idealist ve aktif bir mizacı bulunan Tevfik İleri, gelenekçi ve muhafazakâr bir düşünce yapısına sahip olup çevresinde daha çok milliyetçi fikirleriyle tanınmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Necip Fazıl Kısakürek, *Benim Gözümde Menderes*, İstanbul 1970, s. 224-229; Cahide [İleri] Aksoy, *Babam Tevfik İleri*, Ankara 1977, I; H. Rıdvan Çongur, *Büyük Türk Milliyetçisi Tevfik İleri*, Ankara 1987; Ahmet Kabaklı, "Bir Rahmet Borcu", *Tercüman*, İstanbul 7 Ocak 1962; Osman Turan, "Bir İdealist Gitti", *Yeni İstanbul*, İstanbul 23 Ocak 1962; Kadırcan Kafalı, "Merhum Tevfik İleri", *Kudret*, 6 Ocak 1962; Ercüment Kuran, "Tevfik İleri'nin Türk Millî Eğitimi Hizmetleri", *TY*, XV/89 (1995), s. 53-55; "İleri, Tevfik", *TA*, XX, 74.

ŞABAN SİTEMBÖLÜKBAŞI

Tevfik İleri